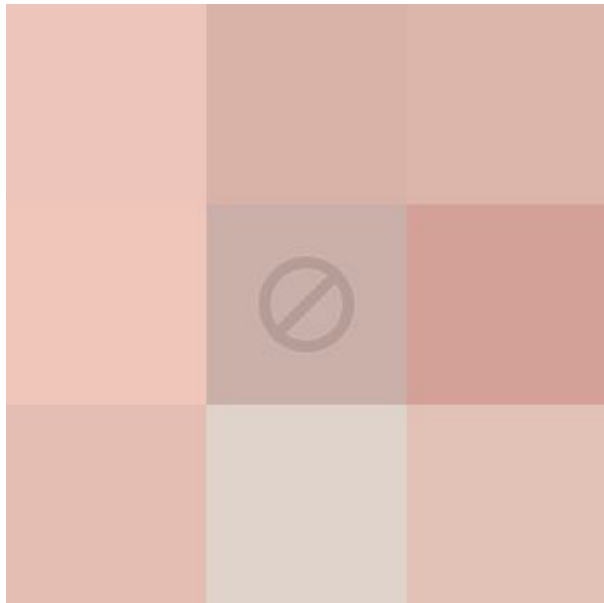

בואי כלה או בואי כלה – על ריפוי בגדכפ"ת בראש מילה

נשאלנו מדוע יש האומרים "בואי כלה" בלי דגש קל בכ"ף, אף שידוע כי אותיות בגדכפ"ת בראש מילה דגושות בדגש קל (בהגייה הישראלית בימינו הדבר נוגע רק לאותיות בכ"פ).

אכן הכלל הבסיסי הוא שאותיות בגדכפ"ת בראש מילה דגושות. כלל זה משתלשל עוד מניקוד המקרא, כגון "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים". ואולם במקרא נמצא גם מקרים רבים שבהם אותיות בגדכפ"ת אינן דגושות בתחילת המילה, למשל "וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר", "וַיִּלְמָה נֶפְלוֹ־פָנֶיךָ", "נִשְׁפָּת בְּרוּחֶךָ". כך קורה לאחר מילה המסתיימת בתנועה ("וַיְהִי", "נֶפְלוֹ", "נִשְׁפָּת") ושתי המילים נקראות ברצף ללא הפסקה ביניהן. למעשה מדובר בשני מקרים:

- א. במילה הראשונה יש טעם מחבר. למשל ברצף "כִּי בּוֹ שָׁבַת" המילה **כִּי** מסתיימת בתנועה (חיריק) ומוטעמת בטעם המחבר מונח, ולכן הבי"ת במילה **בו** רפה. דוגמה נוספת אפשר לראות בתהלים קמח, ב: "הִלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הִלְלוּהוּ כָל־צָבָאוֹ" (לפני 'כל' הראשון בא הטעם המחבר מירכא, לפני 'כל' השני בא הטעם המפסיק רביע מוגרש).
- ב. במילה הראשונה אין טעם ואחריה בא מקף, המורה על חיבורה למילה הבאה. למשל: "וַיְהִי־בֹקֶר", "וַיְהִי־כֵן".

בגדכפ"ת ללא דגש לאחר מילה המסתיימת בתנועה מצוי במידה זו או אחרת גם בחלק ממסורות לשון חכמים, בייחוד במקומות שבהם יש קשר הדוק בין המילים. תופעה זו מוכרת גם מלשון התפילה והפיוט, שניקה מלשון המקרא והושפעה ממנה. מסיבה זו היו מהדירי סידורים שהחילו את הכלל המקראי על ניקוד הסידור, כגון "המחדש בטובו בכל יום תמיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית", "ברוך אתה... אשר קידשנו במצוותיו וְרָצָה בָּנוֹ" (בקידוש ליל שבת). כך גם נוקד בפיוט "לכה דודי" צירוף המילים שפתחנו בו "בואי כלה". גם בעת החדשה יש שנהגו כך בנקדם שירה, ספרי ילדים ואפילו מונחים של ועד הלשון והאקדמיה בראשית דרכה.

בעברית ימינו הכלל הוא שאותיות בגדכפ"ת דגושות בראש המילה, וכך נוסחה החלטת האקדמיה: "בגדכפ"ת בראש תיבה דגושות גם כשהתיבה באה אחרי נסמך, מילת יחס או מילית המסתיימת בתנועה. למשל: כְּלִי בֵּית, לִפְנֵי בּוֹא, דוֹכָאֲנִי, אִי־בְּהִירוֹת, לֹא־פָעִיל."

עם זאת לתופעה של רפיון אותיות בכ"פ לאחר מילים המסתיימות בתנועה נותרו בפינו שרידים מעטים בביטויים שגורים. את הבולטים שבהם הוציאה האקדמיה מגדר הכלל בקובעה כך: "יוצאים מן הכלל: הצירוף 'לא כלום' וצירופים כגון 'לפני כן', 'אחרי כן', 'כמו כן', 'אף על פי כן', '(ה)לא כן'."

הרחבות

1. על ההגייה הכפולה של בגדכפ"ת

רפיון בגדכפ"ת במקרא בראש מילה שנייה ברצף שבו המילה הראשונה מסתיימת בתנועה עולה בקנה אחד עם הכלל הבסיסי של רפיון בגדכפ"ת בתוך המילה ובסופה.

הכלל הוא שאותיות בגדכפ"ת רפות אחרי תנועה (אלא אם כן הן דגושות בדגש חזק, כגון שָׁבַת) ודגושות כשאין אחרי תנועה – כלומר בבואן אחרי ויזכור או רשעו בראש מילה. למשל: רמולה **בחר** ה"ם הראה בראש המילה דגושה וצולו החו"ו והר"ם הראות אחריו החנויות המע וסמך רחם
 /בואי-כלה-או-בואי-כלה-ע/2012/06/06/https://hebrew-academy.org.il/

לעומת זאת במילה **יִכְתֵּב** הכ"ף רפה משום שהיא באה אחרי התנועה חיריק, ואילו התי"ו דגושה משום שהיא באה אחרי שווא נח, דהיינו אחרי עיצור. במילה **יִכְתֵּב** הכ"ף באה אחרי שווא נע (תנועה חטופה, מעין חצי תנועה), ואף במקרה כזה אין דגש קל.

ההגייה המקורית של עיצורי בגדכפ"ת היא ההגייה המסומנת כיום בדגש קל ומכונה 'הגייה סותמת' (או 'הגייה פוצצת'). ההגייה השנייה, המיוצגת באות רפה (שאין בה דגש), מכונה 'הגייה חוככת'. ההגייה החוככת של עיצורי בגדכפ"ת בבואם לאחר תנועה התפתחה בהשפעת התנועה על העיצור. בהגיית התנועות יש זרימה חופשית של האוויר, ואילו בהגייה סותמת של עיצורים האוויר נעצר עצירה מוחלטת. בהגייה חוככת יש זרימה חלקית של האוויר, ולכן קל יותר לעבור להגייה זו לאחר תנועה. הגייה כפולה של בגדכפ"ת נשתמרה בהגייה הרווחת בימינו רק בעיצורים בכ"פ.

2. עוד על בגדכפ"ת בראש מילה במקרא

במקרא נמצא מקרים של אותיות בגדכפ"ת דגושות בראש המילה גם בבואן בלי הפסקה לאחר מילה המסתיימת בתנועה. לעיתים הסיבה לכך ידועה. למשל ב"קריאת שמע" בפסוק: "וְשָׁנְנָתָם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ" (דברים ו, ז) הבי"ת הראשונה במילה **בְּבֵיתְךָ** דגושה (בשונה מן הבי"ת במילה **בְּדֶרֶךְ**) כדי שלא ייווצר רצף ב"תים רפות. לעיתים הסיבה לכך אינה ידועה. למשל ב"שירת הים" בא פעמיים צמד המילים "מי כמכה" (שמות טו, יא); בפעם הראשונה התיבה **מי** מוקפת והכ"ף כצפוי רפה (מִי־כְמָכָה), אך בפעם השנייה בתיבה **מי** טעם מחבר ולמרות זאת הכ"ף דגושה (מִי כְמָכָה).

ראו עוד:

 מתוך החלטות האקדמיה, 2.4.8 בגדכפ"ת אחרי תיבה המסתיימת בתנועה

תאריך פרסום 06/06/2012
תאריך עדכון 21/08/2022